

„...az antik Hellászba sem kaphattam útlevelet”

BESZÉLGETÉS LÁSZLÓFFY ALADÁRRAL

- *A Kriterionnál 1993-ban jelent meg Keleti reneszánsz című verseskötete, amely meglepően klasszikus. Meri vállalni ezt a klasszicitást?*

- Olyan korban élünk, amikor az ember már személy szerint is, XX. század-lakóként is, mondjam patetikusan: emberiségként is olyan tapasztalatokat szerezhet, amelyek alapján megkérdőjelezhető, hogy az, amit avantgárdnak vagy újításnak nevezünk, arra a néhány évtizedre vagy azt követő irodalmi újítássorozatra vonatkozik-e, vagy tulajdonképpen az irodalom kezdete óta és a végeztéig mindent, ami újítás, változtatás, ide vehetünk. A dolgok átértékelődnek. Egy tavaszi tornádóhoz hasonló kavargás van a szellem körül, de ez óhatatlanul visszahat a költészetre is. Hiszen az írott szó művésze a legsimulékonyabb az ilyen változásokra. Most egyszerre minden divat. Az én esetemben az avantgárd, az újítás olyan zenekar, ahol illik ott muzsikálni minden kezdő művésznek, és utána illik ebből a zenekarból kiválni. Erre egzisztenciális élményként ki-ki maga jön rá, amikor rájön. Ezt már a „születtem, elvegyültem és kiváltam” diagnózisával József Attila is ugyanígy mondta. Azt hiszem, hogy a legfrissebb és a legfiatalabb költőt talán valami Homérosznak hívták.

- *A szellemi utazgatások talán régebbi élményei Lászlóffy Aladárnak, hiszen egész életét végigkíséri az utazás.*

- Én 1969-ben, harminckét évesen szabadultam ki első ízben a nyugati világba. Tehát aránylag későn. De ha általában az utazásra, az útonlevésre gondolok, ez nagyon fontos dolog, mert az olvasó ember számára tulajdonképpen gyermekkorától fokozatosan és koncentrikusan távol ki a világ. Ez nem is kör, inkább gömb, amit időnként egy sugár mentén egy gömbrészlet, égrészlet valahol lefed. De itt nem csupán térbeli, hanem időbeli elmozdulásokról van szó. Manapság nagyon keveset utazom, mert az országom útlevelével borzasztóan nehéz vízumot kapni, tehát aránylag ugyanolyan keveset utazhatok, mint azokban az időkben, amikor útlevelet nem adtak. Ilyenkor azal vigasztalja magát az ember, hogy az antik Hellászba sem kaphattam útlevelet, a középkori Mainzba vagy Wittenbergába se utazhatok már el. Tehát az időbeli és térbeli elmozdulás abban a picit, láthatatlan térben, a gondolatvilágunkban viszont azonnal könnyen elvégezhető, és valószínűleg erre úgy rájár a kezem, mint egy zongoristának a vezérmotívumra.

- *Ennek a kötetnek egyik fontos alapmotívuma a hó. De az egész erdélyi irodalom alapmotívumaként is felfoghatjuk.*

- Attól félek, hogy ha erre bármilyen komoly választ adok, akkor az nagyon tudatosnak tűnne. Mivel lehetetlen erre felkészülés nélkül bármilyen komoly választ adni, ezért megpróbálok azzal a kedélyeskéssel elütni a dolgot, hogy de hiszen mi erdélyiek hegyi emberek vagyunk, tehát elválaszthatatlanok a hótól, a hóban hagyott nyomoktól.

- *Ez a hó nyilván szimbolikus is valamennyire.*

- Talán. Mindenképpen jelen van valahol a tudatalattiban és a tudatfölöttiben, s a tudatmelletiben a papírfehérségnek és a hómezőnek, az írásnak és a lábnyomoknak az összefüggésrendszere. De azt hiszem, ezt nehéz dolog volna az erdélyi vagy a romá-

niai, vagy a kelet-európai költészet karakterisztikumaként értékelni. Valószínűleg a spanyol költészethez képest többször szerepel nálunk a hó, de mondjuk, a finnhez képest kevesebbszer.

- Talán valamiféle szellemi ars poeticának lehet tekinteni a Külhoni költők című versében a következő sorokat: „Külhoni költők – s mind magyarok; / kit otthagytak és ki odament; / e sok jeles élő vagy halott / egy furcsa Európát jelent.” Ez az Európa talán olyan szellemi egységesítési törekvés, amely óhatatlanul kihangzik ebből a versből.

- Széles Klára írt egy érdekes tanulmányt az Európa-motívumról Szilágyi Domokos költészetében, az én verseimben, és talán más erdélyi költők verseire is kitért. Mindenképpen van benne egy olyan jellegű szellemi hazának az óhajtása, szomja, ami nagyobb a belakott hazánál, a szülőföldnél, nagyobb magánál Magyarországnál, nagyobb mindenképpen a kelet-európai tájnál. Az én esetemben semmiképpen sem értelmezném másképp az Európa-motívumot, mint az emberiség-motívumot vagy a XX. század-motívumot. Különösen a fiatalkori verseimben nagyon naivan elhittem, hogy a jó elnyeri a jutalmát, és hogy az emberiség valóban egy schilleri-beethoveni szöveg és dallam értelmében valami szép felé, valami összegzés felé halad. Nos, az embernek sok minden kell ahhoz, hogy megtanulja: ez nem egészen így van, és nagyon sok rejtekútja, hajszalerecskéje van annak, ahogy ez levezetődik, lecsapódik a versen, az életművön – az ember vagy egy korszak költőinek az életművén belül. Meg vagyok győződve arról, hogy összefügg a dolog azzal, ahogy ma a kelet-európai térség állandóan a nyugat-európai térséghez dörgölőzik. Az emberiség ugyanis a készet, a jobbat, a világosabban áttekinthetőt, a civilizáltabbat óhajtja.

- A „Habzás” című költemény is képzeletbeli utazás térben és időben. Azok a hajszalerecskék, búvópatakok bukkannak itt felszínre, amelyek az egyetemes civilizáció sokszínű mélytengeri világát alkották meg végül. De mintha a cím és a vers között feszültség lenne.

- Olyan szabadvers ez, amely minden tördelési trükk nélkül íródott egy blokkban özőnlő betűhalmazként. Mintha egy vázában egy csodálatosan kibomló ikebana lenne az egész. Minden, ami az ókortól máig elgondolkodtatott, és egymásnak kezét ad, folytonosságot jelent, minden értelmes és szép gondolat – még a keserűek is – az ókortól a XX. századig együtt jelentik azt a szimfonikus egészet, amit a költészet jelenthet.

- Többször hallottunk, olvastunk e költészet kapcsán zenei műszavakat, terminológiát. A zene valószínűleg nagyon fontos Lászlóffy Aladár életében, költészetében.

- Gyermekkoromban magam is tanultam hegedülni, zongorázni. Nagyon-nagyon szeretem a zenét, és mint a zene fogyasztója, a zene gondolatébresztő hatásának feltétlen imádója, a szövegeimbe verssé téve, versmondatrésszé téve szövöm bele a zenei motívumokat.

- A kötet cím – Keleti reneszánsz – valamilyen kettősséget sugall.

- Egyrészt konkrétan arra az időre értendő, amikor a történelmi időkben valóban megszületett és felvirágozott ebben a térségben. Igaz, kicsit kopottabb, szegényesebb volt ez a nyugati reneszánszhoz képest, de mégiscsak reneszánsz volt. Másrészt hiszek abban, hogy most, a XX. század végén vagy a XXI. század elején valóban megtörténik egy csomó olyan erőnek a revitalizálása, ami felér egy reneszánszsal. És hiszek abban is, hogy ez a térség, ami – ahogy egy másik versemben írtam – „mindig Európa volt, és mindig Ázsia marad”, tehát ez a térség és ennek kultúrája valóban szerves része lesz a nyugat-európainak. Mert érdekes módon, miközben mi vagyunk mindig az elmaradottabbak, mi azért tudjuk, hogy mi történik Walt Whitman hazájában, tudjuk, mi van Nyugat-Európában, a szomszédságban, mégis mi vagyunk a „barbárok”.

- Sokfélét ír, a próza több változatát gyakorolja, holott ízig-vérig lírikus.

- Nagyon jólesik az embernek, ha megerősítik abban, amit indulásakor tényleg így érzett. De megvan a hátránya is, ha beskatulyázzák valahová, akkor onnan már roppant nehéz kikerülni. Ha én nagy regényírónak indultam volna, aki végre megfesti a Feszty-körképet a magyar epika falára, akkor is ott maradtam volna a költészet skatulyájában. Prózaí műveimet kirándulásnak tekintem, úgy is mondhatnám, hogy valahogy a reneszánszág ebben is ott szeretne lenni. Tehát azt tartom ideálisnak, hogy az ember legalább az íráskultúrán belül a lehető legtöbb irányba kövesse el azt, amire képes.

- Legújabb kötetében, az 1994-ben megjelent Kőfalon kőszó címűben folytatódik valami módon ez a gondolat?

- Igen, Janus Pannonius, a mi reneszánszt honosító legnagyobb szellemünk körül gondolkodom el a dologról, és szeretném, ha ez a későbbiek folyamán egységes ciklusá ötvöződné.

Budapest, 1994. jún. 7.

Erdélyi Erzsébet – Nobel Iván

